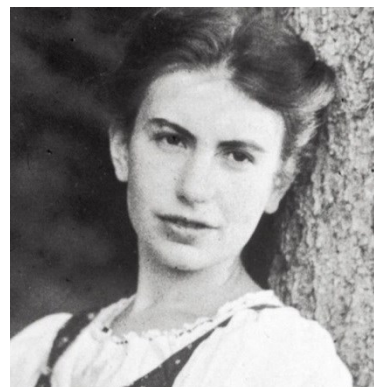

EGO PSYCHOLOGIE ANNY FREUDOVÉ

Anna Freudová byla posledním dítětem Sigmunda Freuda. Neměla nijak silný vztah k matce, ale spíš k otci, kterého pak i doopatrovala. Byla neplánovaným a nepříliš chtěným potomkem. Rodina byla sice nenáboženská, ale měla židovský původ. Anna byla v roce 1939 zatčena gestapem a naštěstí propuštěna. S otcem hned poté z Vídně emigrovala do Anglie. Anna byla pravděpodobně lesbicky orientovaná, protože odmítala různé žádosti o sňatek a po otcově smrti žila s Dorothy Burlingerovou. Možná i to byl důvod, proč Freud ve své době homosexualitu interpretoval poměrně vstřícně.

Otec Anně zakázal studia na univerzitě, s výjimkou sobotních přednášek o psychoanalýze, měla tedy jen učitelké zkoušky. V mládí se u něj podrobila psychoanalýze. Postupně se však čím dál víc specializovala na psychologii dětí. Na základě své práce s nimi dospěla k faktu, že děti nejsou schopné volně asociovat. Své nevědomé obsahy však vnášejí do své hry. (V psychoanalýze dospělých přitom byla metoda volných asociací, spolu s výkladem snů, hlavní analytickou metodou). Do psychoanalytické práce s dětmi začlenila nejen analýzu dětských snů, ale i analýzu kreseb a obsahů jejich denního snění.

Její největší rivalkou byla Melanie Kleinová, která se ve stejné době také zabývala psychologií a psychoanalýzou u dětí. **Freudová** na rozdíl od Kleinové **prosazovala při práci s dětmi** pečovatelský přístup a původní psychoanalytické metody přizpůsobovala jejich potřebám. Na rozdíl od Kleinové odmítala i interpretaci přenosového vztahu dítěte k psychoanalytikovi (viz níže). Důležitá pro ni byla spíše kvalita tohoto vztahu. Vycházela také z faktu, že dítě do analýzy přichází nedobrovolně. Proto je zapotřebí ho nejdříve motivovat (hrou, povídáním), tedy projít s dítětem určitým přípravným stadiem. Samo dítě „nemá problém“ a nemá ani zájem něco měnit, oproti dospělým, kteří vyhledají psychoanalýzu dobrovolně, právě kvůli svým problémům. Poukazovala na nezralost dětského ega a na nutnost ověřovat, zda dítě chápe situace, k nimž v terapii dojde, a zda rozumí analytickým výkladům.

Freudová založila v anglickém Hampsteadu celotýdenní školku a jesle pro děti z chudých rodin, jejichž rodiče chodili do práce, a pro sirotky z chudinských čtvrtí. Postupně zde vzniklo i terapeutické centrum a školka pro slepé děti. Zároveň se zde prováděly výzkumy. Freudová se starala o děti a zároveň pozorovala, jak reagují na separaci od matky. Byla tak mezi prvními, kdo definoval **důležitost vztahu dětí k matce** (Freud na rozdíl od ní považoval za klíčový vztah dítěte a otce). Podle ní je právě vztah dítěte a matky prvním vzorem všech budoucích vztahů. Nepřítomnost mateřské osoby vede u dětí k vývojové regresi, např. k pomočování, vzteku apod. Děti vnímají odloučení od matky jako odmítnutí.

Její poznatky později potvrdili i další výzkumníci, kteří se zaměřovali na kvalitu rané citové vazby a důsledky jejího narušení např. vlivem dětské hospitalizace (R. Spitz, J. Bowlby aj.). Freudová v této oblasti školila i nemocniční personál a personál, který pečoval o děti. Díky jejím poznatkům se později začala rozvíjet pěstounská péče a vznikl i tlak na lidštější ústavní

zařízení pro děti. Ovlivnila také rozhodování v oblasti adopce – dítě se má dostat co nejdříve k někomu, ke komu si vytvoří citový vztah.

Také vývoj řeči podle Freudové závisí především na matce. Matka je zároveň i první zákonodárkyní dítěte a rozvíjí i jeho seberegulační dovednosti.

Nejvýznamnější knihu *Já a obranné mechanismy* (1936) vydala Freudová k příležitosti osmdesátin svého otce. Zatímco **obránné mechanismy ega** u dospělých podle ní vznikají ze strachu ze zvnitřněných rodičovských hrozeb, **u dětí** jde o obrany **vyvolané strachem z dospělých**. Freudová také narozdíl od svého otce považuje obranné mechanismy za **adaptivní**, pokud nepřevládají stále tytéž ve stále podobných situacích – protože pak by docházelo v určitých aspektech k atrofii osobnostního růstu. Obranné mechanismy rozdělila do **3 typů**:

- (1) Proti vnitřním pudovým přáním (10 obranných mechanismů)
- (2) Proti nepříjemným vnějším podnětům
- (3) Proti vnitřním pudovým přáním i vnějším nepříjemným podnětům (působící „dovnitř“ i „ven“).

K deseti obranným mechanismům proti vnitřním pudovým přáním (ad 1) Freudová zařadila: **vytěsnění (represi), regresi, reaktivní výtvor, izolaci, odčinění, projekci, introjekci, obrat proti vlastní osobě, zvrát v opak a sublimaci**.

Proti nepříjemným vnějším podnětům (ad 2) lidé využívají mechanismus **popření**. Může jít např. o únik do denního snění.

Mezi obranné mechanismy, sloužící proti nepřijatelným pudovým přáním i nepříjemným vnějším podnětům (ad 3), patří **identifikace s útočníkem** (*dítě introjikuje/zvnitřňuje někoho, koho se obává. Tím se i ono stává někým obávaným, což zmírní jeho obavy*). Dále jde o **altruistické postoupení** vlastních pudových hnutí druhým lidem. *Jde např. o situace, kdy jedinec z různých důvodů nemůže naplnit své pudové přání, ale může přát takové naplnění někomu jinému. Tím si může i nadále vážit sebe (např. dlouhonošý Cyrano z Bergeracu, který pomůže získat milovanou Roxanu jejímu jinému ctiteli, Kristianovi. Roxana se do Kristiana zamiluje díky milostným veršům, které však tajně píše Cyrano)*.

Freudová poukazuje také na dva zvláštní obranné mechanismy, které se objevují především **v dospívání**. Dospívající někdy prožívají zvýšenou úzkost ze síly probouzejících se pudů, které se mohou prolamovat i do různého sexuálně ne vždy přijatelného chování. Při mechanismu **askeze** může na touhu „já chci“ (=signál z pudové složky ID) odpovědět vědomá složka EGO: „nesmíš“. To umožní oddálit uspokojení těchto pudových potřeb a určitým způsobem se na ně připravit. Dále jde o **intelektualizaci**, která souvisí s únikem mladých do intelektuálních, vysoce abstraktních úvah a debat o lidské existenci. Brilantní úvahy však příliš neodpovídají chování dospívajících, které bývá často neuvážené a neomalené.

Dnes víme, že v emočně pohodových či poklidných situacích jsou dospívající skutečně schopni velmi pozoruhodných úvah. To známe díky J. Piagetem popsané fázi formálního logického myšlení, s nímž se pojí právě rozvoj abstraktního a hypotetického myšlení. V emočně vypjatých a konfliktních situacích se však v pubescenci projevuje nezralost seberegulačního systému (tzv. exekutivních funkcí). S počátkem dospívání dochází častěji k různým afektivním výbuchům (hněvu aj.), protože dospívající mají mnohem horší sebeovládání než děti středního školního věku. Příčinou je nerovnoměrné zrání mozku. Na začátku dospívání zrají dříve

podkorové části limbického systému, odpovědné za výrazné emoce. Ke zrání čelního laloku v kortikální části mozku, který je z velké části odpovědný za sebereflexi a seberegulaci (tj. za zvládání silných emocí), dochází teprve ve starší adolescenci.

K POUŽITÝM POJMŮM A K JEJICH VYUŽITÍ V PEDAGOGICKÉ PRÁCI:

Přenosem je v psychoanalýze nazýván *vztah analyzanda k analytikovi*. V něm se typicky odráží analyzandovy předchozí, často neuvědomované zkušenosti s podobnými osobami z minulosti. Ty určitým způsobem mění jeho očekávání směrem k analytikovi. Psychoanalýza je pro analyzanda užitečná tehdy, je-li tento přenos vesměs pozitivní a převládá-li v něm důvěra.

Protipřenos se odehrává *na straně analytika* a týká se *jeho reakce na přenos pacienta k němu*. Také analytik by měl mít analyzanda rád, aby mu mohl pomoci. Obojí – přenos i protipřenos – se objevují postupně během jejich spolupráce.

Přenos i protipřenos však vznikají i v jiných profesích, také mezi lékařem a pacientem, nebo **mezi pedagogem a žákem (studentem)**. I v jejich případě platí totéž – jejich vztah a vzájemné očekávání by mělo být spíše pozitivní. V opačném případě by mohlo dojít ke Golem efektu.